

درباره نویسنده؛ اولیورا پتروویچ

پتروویچ، روانشناس تحولی دانشگاه آکسفورد و پژوهشگر بخش روانشناسی تجربی است. حوزه اصلی کار او پیوند «رشد شناختی» با «دین شناسی» در کودکان از فرهنگ‌های گوناگون است. دستاوردهای او، دیدگاه سنتی گلدمن را درباره ناتوانی کودکان خردسال در فهم مفاهیم انتزاعی به چالش کشیده و مسیر تازه‌ای برای تلفیق پژوهش شناختی و آموزش دینی گشوده است. پتروویچ نگران است که سیاست‌گذاران و مدرّسان، ظرفیت منطقی کودکان را دست‌کم بگیرند و آموزش دینی را صرفاً بر هیجان و سرگرمی بنا کنند. او معتقد است جدا کردن دین از توانایی‌های شناختی، تصویری تحریف‌شده از توانایی ذهنی کودک ارائه می‌دهد و مانع دسترسی او به مفاهیم الهیاتی می‌شود. دغدغه دیگر نویسنده شکاف میان پژوهش‌های روان‌شناسی تحولی و محتوای درسی است؛ معلمان اغلب به شواهد علمی روز دسترسی ندارند و بدین‌سان فرصت پرورش تفکر انتزاعی دربارهٔ خداوند را از شاگردان می‌گیرند.

درباره کتاب

این کتاب بر اساس پژوهش میدانی با حضور ۴۳۱ کودک ۵ تا ۷ ساله و ۴۷ معلم، نشان می‌دهد کودکان خردسال توانایی ذاتی درک مفاهیم الهیاتی دارند. نویسنده در هشت فصل، با استناد به داده‌های آماری، دیدگاه‌های کلاسیک پیازه و گلدمن را نقد می‌کند و نتیجه می‌گیرد که برنامه‌های تربیت معلم و سیاست‌گذاری آموزش دینی در دوره ابتدایی باید بر یافته‌های روان‌شناسی تحولی استوار باشد، زیرا نیازهای شناختی خاص کودکان – از جمله قدرت استدلال درباره موجودات نامرئی – توسط هیچ درس دیگری تأمین نمی‌شود. این اثر با پل زدن میان پژوهش تجربی و کلاس درس و تأکید بر ضرورت داشتن همان پایه مفهومی برای آموزش مذهبی و سایر دروس آکادمیک، منبعی ضروری برای دانشجویان روان‌شناسی تحولی، تعلیم و تربیت دینی و تربیت معلم به‌شمار می‌رود.

تجربه‌های کودکان از آموزش‌های مذهبی

مصاحبه نیمه‌ساختاریافته اولیه با کودکان به بررسی نگرش و درک کودکان ۵ تا ۷ ساله درباره آموزش مذهبی در مدارس مذهبی و غیرمذهبی می‌پردازد. پتروویچ یافته‌های خود را بر اساس مصاحبه‌های ساختاریافته با کودکان ارائه می‌دهد و تأکید می‌کند که اغلب کودکان این سن، توانایی تفکر درباره مفاهیم انتزاعی مرتبط با دین را دارند. یافته‌ها نشان می‌دهد کودکان خردسال از قابلیت قابل توجهی برای فهم و تعامل با مفاهیمی مانند خدا برخوردارند. همچنین، کودکان مدارس مذهبی نسبت به کودکان مدارس غیرمذهبی درک منسجم‌تر و منظم‌تری از مفاهیم مذهبی نشان می‌دهند. با این وجود، کودکان مدارس غیرمذهبی نیز اغلب دارای بینش‌ها و پرسش‌های فلسفی و معنوی هستند که بیانگر درگیری فعال ذهنی آن‌ها با مفاهیم دینی است.

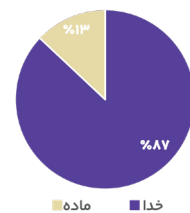

آزمون استدلال طبیعی الهیاتی

این آزمون به بررسی نحوه فهم و استدلال طبیعی کودکان از مفاهیم الهیاتی می‌پردازد. پتروویچ با استفاده از یک آزمون ساختاریافته، توانایی کودکان در استدلال پیرامون منشأ پدیده‌ها و امور طبیعی و مصنوعی را بررسی می‌کند. شواهد نشان می‌دهد کودکان به شکلی طبیعی و بدون آموزش مستقیم، قادر به طرح فرضیات و سؤالات عمیق فلسفی و الهیاتی هستند و این موضوع چالش جدی برای دیدگاه‌هایی مانند نظریهٔ گلدمن است که کودکان خردسال را ناتوان از درک مفاهیم انتزاعی مذهبی تلقی می‌کند.

علت وجود جهان خداست

در آزمون کیهان‌شناختی، از کودکان پرسیده شد «اول چه بوده: خدا یا ماده؟»؛ ۸۷ درصد پاسخ دادند خدا پیش از هر چیز وجود داشته است. این گرایش در هفت‌ساله‌ها قوی‌تر از پنج‌ساله‌ها بود، ولی در هر دو گروه اکثریت قاطع «خدا» را علت نخستین دانستند. پژوهشگر نتیجه می‌گیرد که کودکان، حتی پیش از درس‌های رسمی، برداشت شهودیِ روشنی از خدا به‌عنوان «آغازگر جهان» دارند و پیدایش ماده را به عاملی فرامادی نسبت می‌دهند. این یافته با تصور برخی معلمان درباره محدودیت شناختی شاگردان‌شان ناسازگار است.

۷ ساله‌ها < ۵ ساله‌ها

؟ سؤالات کودکان دربارهٔ خدا

پژوهش نشان می‌دهد کودکان ۵ تا ۷ ساله پرسش‌های الهیاتی‌شان را با ساختاری مشابه، صرف‌نظر از مدرسه یا سنت مذهبی، مطرح می‌کنند؛ سؤالاتی که تکرار طوطی‌وار بزرگسالان نیست و از دل تجربه روزمره برمی‌آید. کتاب تأکید می‌کند که این پرسش‌ها نشانه «تصور طبیعی الهیاتی» کودک‌اند؛ همان برداشت خودآیندی که پیش‌نیاز پردازش آموزش‌های رسمی دین است و در تکوین فهم انتزاعی او نقش محوری دارد. تنوع و انسجام این پرسش‌ها نشان می‌دهد خردسالان پیش از هر آموزش منظم، چارچوبی منطقی برای اندیشیدن به وجود، قدرت و خیر و شر در اختیار دارند.

تجربیات معلمان از آموزش مذهبی به کودکان

مصاحبه با ۴۷ معلم نشان داد آنان عموماً آموزش رسمی ناکافی درباره «روان‌شناسی تحولی کودک» دریافت کرده‌اند و برای تدریس درس مذهبی مبتنی بر شواهد پژوهشی آماده نیستند. اکثریت معلمان بر اصل «تحمیل نکردن باور» و نیاز کودکان به تجربه عینی تأکید کردند، اما در مورد هدف درس اختلاف داشتند: معلمان غیرمسیحی بر تقویت هویت مذهبی خود کودک پافشاری کرده و با رویکرد چندمذهبی مخالفت ورزیدند. این شکاف میان پژوهش و تربیت معلم، محور اصلی توصیه‌های نویسنده در مباحث انتهایی کتاب است.

آنچه آموزش دین از کودکان می آموزد!

پایان بندی کتاب یاد آور می شود که خود کودکان بهترین راهنما برای طراحی آموزش مذهبی هستند. نخست، گفت وگوهایشان نشان می دهد «خدا» باید کانون برنامه باشد؛ زیرا پرسش ها و علاقه طبیعی آنان حول منشأ، قدرت و خیر او می چرخد، نه صرفاً مناسک یا نمادها. دوم، داده ها نشان می دهد کودکان خردسال، برخلاف تصور رایج بزرگسالان، توان استدلال انتزاعی درباره مفاهیم الهی را دارند؛ مشکل از شکاف میان ظرفیت واقعی آن ها و برآورد پایین معلمان ناشی می شود. سوم، وقتی آموزش مذهبی بیش از حد بر «مضامین زندگی» یا انتظارات فرهنگی بزرگسالان تکیه کند، به نیازهای شناختی کودکان پاسخ نمی دهد و انگیزه درونی آن ها کمرنگ می شود. بنابراین آموزش مذهبی در دبستان باید رویکردی شواهدمحور اتخاذ کند؛ تمرکز مفهومی بر خدا، فرصت کاوش آزادانه باورها، و تربیت معلمانی که روان شناسی تحولی را بشناسند تا بتوانند از کنج کاوی الهیاتی کودکان پلی به درک عمیق تر ایمان بزنند.

جمع بندی پژوهش

پتروویچ بر ضرورت به کارگیری پژوهش های روان شناختی در طراحی و اجرای برنامه های آموزش مذهبی برای کودکان در دوره ابتدایی تأکید دارد. نویسنده اشاره می کند که برای رسیدن به یک آموزش مذهبی مؤثر و کارآمد، باید از رویکردی مفهوم محور استفاده شود که بر نیازهای شناختی کودکان متمرکز باشد. پتروویچ انتقاد می کند که رویکردهای فعلی که تحت تأثیر گلدمن و پیازه شکل گرفته اند، معمولاً ظرفیت شناختی کودکان را نادیده می گیرند و بیشتر بر جنبه های هیجانی و اجتماعی تمرکز دارند. به اعتقاد او، این دیدگاه ها تصویر ذهنی تحریف شده ای از توانایی های شناختی کودکان خردسال ارائه می دهند. نویسنده همچنین پیشنهاد می کند که سیاست گذاری آموزشی در زمینه تدریس درس مذهبی باید مبتنی بر شواهد پژوهشی و روان شناختی باشد و بر اساس همین شواهد علمی، برنامه های آموزشی طراحی شوند تا کودکان بتوانند به شکل فعال و عمیق با مفاهیم دینی و مذهبی مواجه شوند. در انتهای کتاب نویسنده پیشنهادات جالبی در حوزه آموزش مذهبی به کودکان خردسال ارائه می کند.

جهت تهیه این کتاب می توانید به آدرس www.tarjomaan.com نشر ترجمان مراجعه نمایید.

اندیشکده امید، آماده دریافت پیشنهادات و انتقادات کارشناسان و صاحب نظران این حوزه است.

www.omidtt.ir

@Omidtt_ir

روان شناسی و آموزش مذهبی

معرفی کتاب روان شناسی تحولی و آموزش مذهبی به کودکان خردسال

